

Justitiedepartementet
Ju2024/02261
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över Ds 2024:20 Förbud mot äktenskap mellan kusiner och vissa andra nära släktingar

Inledning

Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck (NCH) yttrar sig över promemorian utifrån sitt uppdrag att stödja och bidra till ett strategiskt, förebyggande och kunskapsbaserat arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck på nationell, regional och lokal nivå.

Sammanfattning

NCH välkomnar alla åtgärder som vidtas för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Att förvägras rätten att välja om eller med vem man ska ingå äktenskap, är ofta ett inslag i det hedersrelaterade våldet och förtrycket. Utifrån NCH:s perspektiv är det centrala i detta hänseende, just tvånget och ofriheten, snarare än vem någon tvingas gifta sig med. NCH kan dock inte utesluta att det kan finnas en förhöjd risk för inlåsning i äktenskapet när det sker med en kusin men menar att det behövs fler studier på detta område. Mot bakgrund av detta och bristen på evidens i sak ifrågasätter NCH utredningens slutsats om att ett förbud mot kusinäktenskap kommer att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Yttrande

10.1 Hedersförtryck och ofrihet vid ingående av äktenskap

NCH ställer sig frågande till utredningens slutsats om att ett förbud mot kusinäktenskap kommer att motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Precis som utredningen anger så finns det redan en rad

bestämmelser för att motverka tvångsäktenskap, såsom barnäktenskapsbrott, äktenskapstvång och vilseledande till äktenskapsresa. Om dessa straffrättsliga bestämmelser inte är tillräckliga är det högst tveksamt om ett civilrättsligt förbud mot kusinäktenskap skulle vara en effektiv kompletterande åtgärd för att komma åt tvånget.

10.2 Kusinäktenskap – förekomst, orsaker och konsekvenser

NCH anser att förhållandet mellan kusinäktenskap samt hedersrelaterat våld och förtryck, tvång och annan ofrihet bör utredas vidare. Det empiriska underlag som utredningen kan åberopa både gällande kopplingen till hedersrelaterat våld och förtryck och förekomsten av kusinäktenskap är relativt begränsat. Det gäller såväl tidigare forskning på området som den empiri som utredningen samlat in på egen hand. Mot bakgrund av det som redovisats i utredningen, anser NCH att det finns svårigheter och begränsningar kring att fastställa hur tydlig kopplingen mellan kusinäktenskap och hedersnormer är. Likaså är det inte fastställt hur stor andel av kusinäktenskapen som är präglade av någon form av tvång eller ofrivillighet. NCH anser att det kan finnas en förhöjd risk för inlåsning i äktenskapet när det sker med en kusin, men menar att det behövs fler studier på detta område. Det faktum att kusinäktenskap och hedersnormer förekommer samtidigt i samma kontext innebär inte att det finns en kausalitet mellan dessa två fenomen. Det är inte heller uteslutet att det kan förekomma kusinäktenskap utan hedersnormer. Det visar på vikten av att fokusera på tvånget snarare än själva kusinäktenskapet.

10.4 Ett förbud mot kusinäktenskap

NCH har ingen invändning mot förbudet i sig, men är som ovan angetts tveksamma till om det kommer motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Det är viktigt att belysa att ett förbud inte innebär att hedersnormerna eller hederskontexten upphör. Ett förbud skulle inte heller innebära att personerna själva är fria att välja om eller med vem de ska gifta sig med. Vem någon ingår äktenskap med kommer fortfarande vara en angelägenhet för kollektivet och en annan person kommer utses som make eller maka i stället för en kusin. Här vill NCH även påtala att utredningen sätter stor tilltro till en enskild individs möjlighet att stå emot det kollektiva trycket genom att denne ska hänvisa till förbudet.

Enligt NCH:s erfarenheter är det tvånget och ofrivilligheten gällande val av partner som är det största problemet. Slutsatserna som utredningen drar angående att ett förbud mot kusinäktenskap kan få positiva effekter på jämställdheten och integration samt ha en brottsförebyggande effekt är endast spekulativa och kommer vara svåra eller nästintill omöjliga att mäta. NCH anser även att ett eventuellt förbud behöver kompletteras med informationsinsatser för att sprida kunskap och kännedom om vad förbudet innebär.

11.1 Prövning av äktenskapshinder

Eftersom effektiva kontrollåtgärder saknas kommer det i många fall vara svårt att säkerställa att de blivande makarna inte är kusiner. Det finns därmed en risk att förbudet blir verkningslöst i praktiken. I utredningen anges att den som skriver under en hindersprövning och felaktigt intygar att de inte är kusiner kan göra sig skyldiga till brottet osann försäkran. Här vill NCH belysa att eftersom hindersprövningen skrivs under av den utsatta blir det i dessa fall den utsatta som riskerar att drabbas ytterligare genom den regleringen. Detta genom att först tvingas in i ett äktenskap med en kusin och sedan riskera att straffas för osant intygande. Ett resonemang kring detta saknas helt i utredningen.

De som medverkat i beslutet

I detta ärende har tjänsteförättande länsråd Jenny Knuthammar beslutat. Utredare Elin Hellberg har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har följande personer deltagit, samordnare Maria Johansson Gray vid enheten för social hållbarhet, handläggare Marie Ramstedt och Isak Hjortzberg enhetschef vid enheten för stöd och samverkan samt Sara Liljegren enhetschef vid enheten för utredning och analys.

Kopia till

ju.L2@regeringskansliet.se.